

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.
Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona).
Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, félooldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 2 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.
Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal kezelője Rózsa Sándor főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a hirdetésekre vonatkozó küldemény.

Nemzeti eszme és protestántizmus.

Ez alatt a cím alatt foglalkozott a Magyar Állam egyik mult havi számának vezércikkirója a protestáns és katolikus egyházak politikai helyzetével Magyarországon. Alkalmat szolgáltatott e sok tekintetben érdekes és tanulságos klerikális elmélkedésre az a nagyérdékű s általános figyelmet ébresztett hosszabb tanulmány, melyet lapunkban *Eröss* Lajos t. barátunk nevéhez méltó formában és tartalommal tett közzé és a melyben, mindjárt az elején, Zahn és Pattersohn szavait idézi a kálvinizmusnak, mint felekezetnek hanyatlásáról.

A jól ismert ultramontán kollega sokkal ildomosabb most az egyszer, sem hogy felekezeti hanyatlásunknak némely állítólagos jelenségei által magát a szokásos örömrivalgásokra ragadtatná. Ellenkezőleg, ezt a hanyatlást, mint tényt elfogadva, konstatálja, hogy csakugyan a protestántizmus Magyarországon ma már nem is *felekezet, hanem egy politikai törekvés*, mely évszázados fejleményeiben *a hazafiságot és a szabadelvűséget a maga számára tudta konfiskálni s tőlük, a katolikusoktól nemcsak elvitatta a hegemoniát, de a szó szoros értelmében proskribált is minden katolikus törekvést.* „Mi ultramontánok, reakzionáriusok vagyunk — ugymond — ők pedig vitézei a szabadságnak s kizárólag biztatói a hazafiságnak, elannyira, hogy a ki közülök a pozitív keresztyénség alapjára helyezkedik, azt ők maguk kiáltják ki hazaárulónak, mint tették Bartha Miklóssal, a miért nem állott kötelnek a kötelező polgári házasság behozatalához, ellenben dicsó hazafi ellóttük a felekezetlenséget megszavazó, a zsidó vallást a keresztyénséggel egyenlőnek deklaráló *Szász* Károly stb.“

Keservesen panaszkodik aztán a hegymegi

atyafi, hogy *Róma felé* még egyesek sem haladnak (és ez némileg vigasztaló *Eröss* L. különben méltó aggodalmaival szemben), mert a katolicizmus Magyarországon enervált elannyira, hogy protestantizáló papokat és világi katolikusokat seregszámra találunk, ellenben az intelligencia és a magas társadalmi osztályok körében a megtérésnek csak néhány eseteit sem látjuk. Mennyire másképp van pedig Angliában és Németországban. És mindennek a szomorú jelenségnek oka szerintük az, hogy a *protestántizmus egyes politikájával össze tudta magát forrasztani a nemzeti eszmével.*

Még érdekesebb és jellemzőbb aztán a cikk író kritikája, a melyet a katolikus politika iránya felett mond, irigykedését nyilvánítván a a mi szerencsés politikánk miatt. Szerinte a kath. politikának új irányt kell vennie s az sem lehet más, mint a melyet Pázmán Péter követett: *a magyarságnak, a magyar hazafiságnak kultusza.* Sajnos, hogy Pázmán után elhagyták a kath. politika intézői ezt az utat s átengedték a magyar hazafiság kultuszát a protestánsoknak s ekként sikerült az utábbiaknak a békekötésekben, majd 1791-ben, a 40-es években, 1868-ban s most legutóbb az egyházpolitikai törvények megalkotása által törekvéseiket, a kath. egyház jogainak s a kath. hívők lelkiismereti szabadságának sérelmével, érvényre juttatni. Tették és tehették pedig, cikkiró szerint, mindezeket a protestánsok azért, mert *őket a hazafiság és a szabadság kultuszában a katolikusok hivatalos vezérei megelőzni nem akarták.*

És itt következik aztán a legőszintébb beismerés, a miben szokatlan igazmondást követ el az író, hogy t. i. „*az a szerencsétlen politikai iskola, mely szolgálatokkal akarta magát Bécsben kedvelté tenni, volt oka első sorban vereségeink-*

nek" (t. i. a kath. egyház vereségeinek). Mert ugyan ki is adna az alázatos katolikusok szavára akkor, mikor egy bátrabb élelmesebb másik fél a nemzet nevében emel követeléseket. Igaz — folytatja tovább — hogy a protestánsoknak is voltak *Vay* Miklósaik, *Bánffyaik* és *Tisza* adminisztratoraik; az is igaz, hogy *Bach* és *Haynau* bárók, a kálvinista Debreczen e diszpolgárai is protestánsok voltak; de ez uraknál ügyes taktikával nem engedték a protestáns jelleget előtérbe nyomulni, ellenben folyton hirdették, hogy Karaffa és Básta a kath. politikát szolgálták, holott bizony csak az osztrák politikának valának ők végrehajtói. . . . Így forrott össze századok alatt protestántizmus a nemzeti eszmével a katolikusok helytelen politikája folytán s így leszünk vesztesek ezután is, ha a nemzeti eszmét a protentánsok kizárólagos birtokául hagyjuk. Megtanulhattuk volna a históriából, hogy Bécsben a katholicizmust csak eszköznek tekintették s a *mikor alkudni kellett a nemzeti eszmével, megalkudtak a katolikusok rovására*. Talán a polgári házasságra sem került volna a sor, ha a katonai viták okozta hangulatot le nem akarták volna csillapítani. Azóta el is hallgatott a kálvinista pártvezérlet a hadsereggel szemben emelt követeléseivel, mert előbbre vihette a felekezeti politikát a polgári házassággal. És a mig leszen feláldozni való a katholicizmusban, addig mi is leszünk az akaratlan áldozatbárányok, ha nem merünk a nemzeti eszmével ajkainkon a haza elé állani."

De nem kísérjük tovább a klerikális lap eszmemenetét, mert e bőséges idézetek kellőleg tájékozhatják a szives olvasót úgy azon tábor okoskodásának szokásos ferdeségére és hamiságára, mint azon szokatlan őszinteségre nézve, a mely e czikkben némi részben megnyilatkozik.

Hogy a magyar protestántizmus összeforrott a nemzeti eszmével, az oly történeti tény és élő valóság, a melyet nem csak tagadni nincs okunk, hanem dicsekedésünk tárgyául tekinthetünk mindenha, mint annak a különös politikai jelentőségnek forrását és feltételét, a melyet a protestántizmusnak, mint államfentartó és alkotmánybiztosító tényezőnek, a magyar nemzeti állam irányában tulajdonítanunk kell. Arra azonban már csak a klerikális elfogultság és rövidlátás vetemedhetik, hogy a protestántizmusnak a nemzeti eszmével való ezen összeforradását valami kiszámított taktikai eljárás vagy politikai ravaszság eredményének tekintse, minél fogva sikerült a protestántizmusnak a hazafiságot és szabadelvűséget a maga számára *konfiskálni*.

Azok az urak most is azt hiszik, hogy az emberi közélet fejlődését és alakulását meghatározó eszméken uralkodni, a történelmi fejlődés menetét erőszakosan megváltoztatni, azt kedvünk szerint alakítani épen olyan lehetséges dolog, mint a mennyire sikerül nekik elhítenni némely együgyü emberekkel, hogy az igaz vallásosság és klerikalizmus érdekei azonosak. Arról a szoros és természetszerű kapcsolatáról azonban, a mely *a politikai és lelkiismereti szabadság között van*, hajlandók e kérdés megítélésénél tökéletesen megfeledkezni. Ebben az egyszerű tényben találhatnák fel pedig a valódi okát a protestántizmus és nemzeti eszme elismert összeforradásának.

Mert hiszen mindenki tudja, a kinek ítéletét a jézsuíta történetírás rabulizmusa meg nem vesztegette, hogy Magyarországon a hitújítás zászlójára tűzött lelkiismereti szabadságnak épen az a Bécs volt századokon keresztül hatalmas ellensége, a mely ugyancsak századokon keresztül kitartó következetességgel folytatott küzdelmet Magyarország állami önállóságának megsemmisítése érdekében. Nem a protestántizmus volt az oka annak, ha a léteért folytatott e hosszas küzdelemben a politikai és vallásszabadság ellenségét, a bécsi udvart — magával szemben, az alkotmányos szabadságáért s politikai önállóságáért harcoló nemzetet pedig maga mellett találta. Valamint arról sem tehet a protestántizmus, hogy e vallási és politikai szabadságharcokban a katolikus egyház, mint olyan, teljességgel nem a szabadság, hanem a hatalom oldalán keresett magának hadi pozíciót s így nemesak ellenünk, hanem egyúttal a nemzeti eszme, a nemzet politikai önállósága, államisága ellen érvényesítette jelentékeny hatalmát és befolyását.

Elismeréssel tartozunk a M. Á. vezérczikk-írójának azért, hogy a kath. egyháznak a multban folytatott e dicstelen politikáját maga is beismerte, a mint a fentebbiekből kitűnik. Köztünk és az ő históriai felfogása között most már csak az az egyetlen, bár nem egészen jelentéktelen különbség van, hogy a míg ő ezt a kath. politikát nemesak méltóképen elítéli és kárhoztatja, a miben mi is teljes készséggel egyetértünk, hanem azt is hiszi, hogy ez a jövőben másképp történhetnék vagy a multban másképp történhetett volna: addig nekünk az a meggyőződésünk, hogy a mi katolikus részről a multban történt, az a dolgok természetes rendje szerint történt és másképp nem is történhetett volna s így jövőben sem remélhető, hogy másképp történhessék. Ennek egyszerű oka a katolikus egyház szer-

vezetében és természetében van, a mely *egyetemes, pápista központi rendszerénél* fogva még akkor sem engedte volna meg a nemzeti eszmével való összeforradást, ha a nemzeti eszme érvényesülése a központi államhatalomnál nem talált volna a leghatározottabb ellenszegülésre. Így pedig még kevésbé lehetett szó a kath. egyháznak a nemzeti eszméhez való közeledéséről, minthogy az szintén a kath. egyház-szervezet természetéből következik, hogy a hatalom mellé csatlakozzék, főleg ha az a hatalom a szabadsági törekvések ellen küzd és korlátlan vagy épen önkényuralmi tendenciákat ápol. Így volt ez nemcsak nálunk, hanem mindenütt a világon. A kath. egyház csak többé-kevésbé keresztülvitt egyházi szakadás útján azonosíthatta magát valahol a nemzeti eszmével, a korlátlan hatalomnak pedig mindenkor természetesen támogatója, a szabadsági törekvéseknek épen oly következetes ellensége volt.

Ne áltassa tehát magát a M. Á. azzal, hogy másféle kath. politikát lehetne csinálni Magyarországon. Nincs az a második Pázmán Péter, a ki úgy meg tudná változtatni a kath. politika irányát Magyarországon, hogy az ne Rómában vagy Bécsben keresse ma is mindannyiszor törekvéseinek célpontját és eszközeit, valahányszor egy-egy lépést kell tennie az országnak a szabadelvű nemzeti haladás útján; mert hiszen *minden előhaladás a klerus hatalmi érdekeibe ütközik.*

A kath. hivatalos egyház, vagyis a magas klerus hazafiságának határait általánosságban mindenkor Róma s a magyarságtól idegenkedő udvari párt szabta meg. Zenghetnek előttünk dicshimnuszokat főpapjaink hazafiságáról a napi sajtó némely fogadott közvéleménygyártói; jól tudjuk mi s tudják nagyon sokan, hogy az a hazafiság a mily impozáns fényben tűnik fel néha a láthatáron, felettébb bizonytalan és mindig csak *feltételes.*

A r. kath. egyház a szó szoros értelmében nemzeti egyházzá különösen nálunk soha sem válhatik, a mit állampolitikai szempontból nem lehet eléggé sajnálnunk. A magyar protestáns egyháznak, különösen pedig a kálvinista egyháznak az a különös szerencséje épen, hogy egyedül és minden ízében magyar nemzeti egyház. Egy radikális irányú fiatal publicista (nem protestáns vallású) legközelebb megjelent tanulmányaiban azt mondja egy helyen, hogy *„egy kálvinista Magyarország lehetne csak erős, hatalmas és igazi Magyarország.”* Elhiszszük azt! csak hogy útjában állt annak a Pázmán

Péterek hazafisága s a bécsi politika! Most már elkéstünk vele; de azért Róma felé sem akarunk haladni.

A Magyar Államéknak is azt tanácsolnók, hogy ne annyira Róma, mint inkább a nemzet szíve, a nemzeti aspirációk felé törekedjenek. Látják uraim, nekünk még a mi „kálvinista Rómánk” — Debreczen sem imponál, hiába választja díszpolgáraivá Bachot és Haynaut, mert a mi hazafiságunk sem Debreczentől, sem semmiféle hatalmi érdektől nem függ, a mi hazafiságunk *feltétlen!*

E hazafiság megnyilatkozása volt nálunk a polgári házasság mellett való állásfoglalásunk is, melyben a nemzeti egység s állami megszilárdulásunk eszközét szemléltük s épen azért azt minden felekezeti érdek nélkül, pusztán hazafiságból támogattuk. Önök pedig ma is készek a nemzet ellenségeivel is szövetségbe lépni ez intézmények megbuktatására, és pedig miért? Pusztán hatalmi és anyagi érdekek miatt!..

Ilyen kath. politikával soha sem fogják megtalálni az utat a nemzeti eszméhez való közeledésre. A Vay Miklósok hazafisága, minden gyanúsítás dacára is, mindenkor elérhetetlen magasságban fog fényleni a Zichy Nándorokra nézve.

A Szent István, Szent László, Nagy Lajos és Hunyadiak Magyarországot nem a protestáns-tizmus fénye világította be ugyan, azon egyszerű okból, mert akkor még nem volt protestáns-tizmus; de nem is az a kath. egyház kölcsönzött annak fényt és erőt, a melynek főpapjait Mohács után a nemzeti törekvések és szabadság elleneségei között találjuk fel, míg ellenben a Bocskay-, Bethlen- és Rákóczy-féle szabadságharcokban s az 1848-ik évi nagy nemzeti küzdelemben hiába keressük őket a csatasorokban, mint egykori elődeiket a bandériumok élén.

Távol maradtak onnan, a hol a nemzet szíve vert, a hol a nemzet szíve vérzett s távol fognak maradni ezután is; mert a kik a történeti Magyarország ideálját a Regnum Marianumban látják s azt követelik vissza, azok semmiféle értelmi és érzelmi közösségben sincsenek a modern magyar nemzeti állammal és az óhajtott nemzeti eszmével.

A Zichyék vezetése alatt tehát lesz okuk az uraknak továbbra is irigykedéssel szemlélni a protestáns-tizmus és a nemzeti eszme összeforrását, a mit még állítólagos felekezeti bomlásunk sem tudna soha meglazítani.

Bacsoni L.

Pectus est quod theologum facit.

Azon a határvonalon, hol az ember kezd „régí módívá” válni, — kimenni a divatból — szinte a zuhany üdeségével hat reám a „Régí hangok stb.” idézeteinek bőséges sokasága. Ah, az az ő s forrás! Milyen üde még a légköre is, mikor felénk csap. Kár, hogy mi már a torkolatnál járunk, érezzük a nyílt tenger szabad szellőjét, s bizony kár, hogy nem modern kényelemmel felszerelt angol vagy amerikai rendszerű gőzhajókon evezünk, hanem csak afféle régí módi ősapánkról maradt vitorlásán. Nem is tudom, ha kapunk-e rá ma-holnap révészeket, a kik megelégedve a barná kenyérrel, versenyre induljanak a gőzhajókkal, tömködve a repedéseket, foltozva a vitorlákat, helyettesítve a tört árbocokat, ébren munkálkodva a szunnyadozók között, hogy még talán a külmissió kikötőjéig is elhatoljanak.

Egész tisztelettel jelentem különben, hogy megszígyonyoztak s kivontak a partra. Az én kedves szerkesztő barátom pedig régóta kedvetlenül elnyúló csüggeteg csápjaimra ütött, azt kívánva tőlem, hogy hozzak föl valami drágaságot a mélységből.

Pedig olyan szép itt alant, a néptenger fenekén — a csöndes kis falusi parochiában — készíttetni a predikációkat, osztogatni boldog-boldogtalannak a bölcs tanácsokat, vigasztalgatni a betegeket, szutyongatni az egészségeseket, egyházi énekkarban, olvasó-egyletben, konfirmándusok közt fáradásig hajszolni kit-kit excelsior, sőt ha kell, a járatlanoknak még postautalványukat is megírni, — már akár tanácsolja ezt Zwingli vagy Bullinger, akár nem. Az e. törvények s kánonok nem tiltják, annyi bizonyos . . . s ez elég most.

És olyan szép üres órákban egy kissé álmodozni. Ha a szérúról fáradtan érkezte leülünk a vadszörlővel befutott filegóriába (8—10 léczből kiállítható, s ajánlom mindazoknak, kik új lelkészi lakot nem építhetnek); ha az „édes” megtörli izzadt homlokunkat s mi hálából a közügyre, a közjóra gondolunk.

. . . Milyen szép volna, ha elemi iskoláink, gymnasiumaink, főgymnasiumaink, theologiai és jogi akadémiáink, tanítóképezdeink, leánynevelő-intézeteink, tutti frutti ezzel bocsáthatnák ki az életbe neveltjeiket: „szívet adtam nekik, hogy megismerjék az Urat.” De hát miért is tartanók fenn ezeket különben, tenger pénzen nagy áldozatokkal?

Künt az életben a „királyi papság és szent nép” veszi körül többnyire kopott palástos lelkészeit (már t. i. a hol körülveszi. Én csak ezekről beszélek). Körülveszi a kopott lelkészi lakot, az évtizedeken át kopott — értékében alászállott — lelkészi jövedelmet; és papot, lakot többnyire elég jónak, s a jövedelmet elég soknak tartja. Őh bé jól esnék egynémelyik szegény szolgának, ha gyülekezetének népe elbúsult haraggal hordozva szét szeméit a sok szegénységen, ha fölébredve a serkentető szavakra s mellét bűnbánólag verve kiáltana: „én Uram és én Istenem!”

Buzgó szívek lángjára van szükségünk, mely az eget verdesse. Tessék dolgozni, hogy így legyen.

A fejét csak tömködjük mi is, mint más gyermeknek, ifjúnak, öregnek mindenféle jó és hasznos ismeretekkel. De hát szívére van-e elég gondunk?

Pedig „pectus est quod christianum facit.”

Rosszul idéztem. Majd kijavítom végül.

„Szívet adok nékik, hogy megismerjenek engemet, hogy én vagyok az Ur” (Jer. 24: 7. Ezek. 11: 19—20): szól az ige. Felekezeti tanítók, tanárok, lelkészek: mi

mindnyájan munkás eszközei vagyunk az Urnak abban, hogy ez így legyen. Ne feledjük, hogy a mit a fő tanul, azt ismét elfeledheti, — az emlékezet gyöngye, de a mi szívünkbe lett írva, azt nem feledjük soha, mert „avagy elfeledkezhetik-e az édes anya az ő kis gyermekéről?” Végző órákban sok mindent elfeledhet elménk, de szeretteink drága neve akkor is ott lebeg kékülő ajkunkon, mert szívünkbe van írva. Vajha e drága nevek közt Isten és az Ő egyházának neve ott lenne beírva minden egyháztag szívében.

Igaz, hogy Isten szeretetére csak az buzdíthatja föl a szíveket, a kinek magának is Istent szerető szíve van; a kinek öröme, dicsősége, ha Istennel járhat, mint Énók, Istennel szólhat, mint Ábrahám, vagy rejtve maradhat az Ur karjaiban, mint Mózes Hórebben. Tanító és tanítvány, lelkész és hallgató tapasztalhatja egyiránt, hogy mihelyt elfordul az ember Istentől, a bűnös világ szerelme hatol be szívébe; hit helyett kételkedik az Ur segedelmében, mert nem ismeri már szíve az Isten hatalmát s gondviselő jóságát; elhagyatottnak érzi magát, mert nem tudja már, hogy Isten változhatatlan.

A belmissió egész titka abban áll, hogy tanító és tanítvány, nagy és kicsiny, mindig s minden körülmények közt közel érezze magát Istenhez, olyan legyen, mint a patak mellé ültetett fa, mely hús árnyat kínál a fáradtnak, gyümölcsöt az éhezőnek.

Mennyire fölemelő e közellét érzése!

Egy német hittérítő beszél, hogy Coomassiban a megcsontított hullák naponkénti látása annyira megkeményítette szívét, hogy már borzadni sem tudott. Ám a ki az Ur közellétét érzi, fölemeli fejét ellenei fölé, szívét a gond s világi fájdalom fölébe; ereje és boldogsága az Isten. Nem gondolkozik, nem beszél, nem tesz aljasan. Soh'se tartja magát elég jónak, s meghalni is kész Isten ügyéért. Aztán, jöjjön a minek jönni kell, a vihar is kikötőben találja: erős vára néki az Isten.

Ugy nevelni „ab ovo” egyházunk minden tagját, tanítványainknak minden növendékét, mintha mindannyi lelkésznek diakonusnak vagy diakonissának készülné; theologusainkat pedig épen keresztyén családias életnek nevelni, a keresztyén társadalom munkatérén foglalkoztatni: ez adna új meg új erőt, ez szülne virágzást egyházi életünkben.

Mert „pectus est quod theologum facit.”

Ha lelkészsképző tanáraink úgy élnek theologusaikkal, mint az édes apa az ő kedves fiaival: akkor várhatjuk, hogy a lelkész lelki atyja legyen majd az ő egyháza tagjainak. Ha a theologus ifju a szünidő legszebb örömeit legkiválóbb lelkészeink családjá és gyülekezete körében kívánja föltalálni, s építő tanulmányozáshoz, gyakorlati munkássághoz érzett kedvvel azokat az örömöket, azt a munkatért föl is keresheti és föl is találhatja: ne féltsük akkor szent Sionunk testét, mert élet fog abban áradni, mit a világ hatalma nem nyomhat el, sőt a szegénység se pusztíthat el, mert az Istent szerető egyháztagok szívében kincsünk leszen, melylyel az ég és föld bőséges javait lehet megszerezni mindenkor. És ha majd az örökkévalóságnak is tudunk élni mindnyájan: minden egyháztag élő eleven része lesz Krisztus testének, minden iskolánkból kikerült művelt férfi és nő theologussá válik — a szó tágasabb értelmében, legalább is birtokában lesz annak, a mi valódi theologussá teszen — a vallásosan érző kebelnek.

Adja Isten!

Tintahal.*

* Nagy Imre, ugrai ev. ref. lelkész.

Szerk.

TANÜGY.

Az ev. reform. egyház és iskolák hazafias szolgálatai az ezeréves Magyar hazában.

Sinka Lajos felolvasása a reform. tanítók orsz. egyes. gyűlésén. Budapest jul. 5.

IV.

A mi már most a református iskolák tanrendszerét illeti, arról röviden azt jegyezhetjük meg, hogy alakjában megegyezett a nyugat-európai államokban divott tanrendszerrel. Láttuk már fentebb, hogy a latin-ság itt is rányomta bélyegét az oktatásra és különösen eleinte nem lehet szigorúan meghuzni a határvonalat az elemi, gymnasiumi és felsőbb oktatás között. Annyi azonban kétségtelen, hogy az oktatás alsó fokán tanított már kezdetben az anyanyelvi írás és olvasás, mert hiszen a reformatio az anyanyelvet sehol sem nélkülözhetette.

A debreczeni iskolának írott bizonyosságai vannak arról, hogy a XVI. században volt bizonyos tanrendi megállapodás a tanításban. Ez volt a nagyjában átvett Melancthon-féle wittenbergi tanrendszer, melynek keretében „helyet szorítanak már ekkor Frizius Arithmetikájának”. Egyenesen az ifjúságra és a tanításmódjára vonatkozik az 1658-ban kihirdetett iskolai törvény, mely tájékoztatót nyújt az akkori tanítás methodusáról. Sajnos azonban, hogy az osztályok elkülönítéséről, vagy a tantárgyak feldolgozásáról nincs benne részletes utasítás és az látszik belőle, mintha a latin uralom talán még teljesebb lett volna ekkor, mint volt az előtt.

Mindezek azonban, csak azt bizonyítják, hogy a nagyobb iskolák saját tanczéljukat tekintve minő utat és módokat követtek; de azt nem, mintha a vidéki népiskolák tanrendszere is mindenütt ilyen lett volna.

Igaz, hogy nagyjában és általában követtek ezek a nagyobb iskolák példáját; de végcéljukat tekintve kénytelenek valának a nép életszükségeihez alkalmazkodni. Generális zsinatok több helyen intézkednek népiskolák felállításáról. Külön tanítói állások szervezettek, vagy a hol ez lehetetlen, ott a lelkész kötelessége a tanítás. A XVII-ik század második felében az elemi iskola négy osztályból állott u. m: *ábéczések, együtt olvasók, rudimentisták, grammatisták*; vagy mint ezt a matolesi jó hírű iskolánál látjuk: *ábéczisták, lectorok, declinisták, konjugisták*. Számot vagy arithmetikát is kellett tanítani, mint ezt a szathmári egyh. megye pár végzésében láthatjuk. De eltekintve mindezekről, feltehetjük, hogy az elemi oktatás terén példányképpül szereplő református egyház nem állhatott általánosan alantabb, mint némely jó nevű zárdai iskola; már pedig nemcsak Oláh Miklós rendeli el, miszerint a parochiális iskolákban magyar írást és olvasást tanítsanak; hanem okmányokkal bizonyíthatjuk, hogy a piaristák elemi iskolája: *olvasók, írók és számolók* osztályára volt felosztva.

A tiszántuli egyh. kerület 1793-ban készít és kiad egy kötelező iskolaszervezetet, melynek folyománya mintegy a 1797-iki iskolaszabályzat, mikor azt is kimondják, hogy: *„miden tudományok magyar nyelven tanítassanak.”* Ez a szabályzat elrendeli az iskolai leczkenapló vezetését, tananyag felosztást; megrendeli az iskola-felügyelőknek, nézzenek utána, ha vajjon a tanító *„nem tölti-e az időt leczkemondatással?”*

Azonban még ez is inkább csak általános szabályzat, melynek alapján az egyes traktusok készítenek

maguknak tantárgysorozatot, leczkeórarendet s ezen keretben némi anyagfelosztást, melyek közt némely reális tárgyak, mint szám, földrajz, fogalmazás helyet foglalnak.

Részletes utasítás, osztályrendszer, tananyag-meghatározás, szorgalmi idő felosztása csak e század elején foglaltatnak egy áttekinthető szervezetté s adják hű képét a reform. népiskola külső és belső életének.

És most, — ha az ujezredév küszöbén megállva, — visszatekintünk a lezajlott sötét századok küzdelmeire; ha olvassuk a történet lapjain fényes névsorát azoknak, kik a lelkiismeret szabadságáért küzdve a hazát, nem csak ajkukon hordozták, hanem szívökbe zárták, lelkükön őrizték s vérök hullásával oltalmazták; és a midőn a haza földje nem adhatott az üldözött bujdosóknak egy napi menedéket, egy éjszakai nyugodalmat: akkor is a hazaszeretet szent érzelme, a nemzet nagysága és szabadságához való ragaszkodás foglalta el keblöket; ha — mondom — olvassuk ezeknek dufényben ragyogó neveit: ne feledjük az ünnepek mámorában, miszerint nagy munka és sok szenvedés árán jutott el hazánk és nemzetünk az ezredév határdombjához, a hol ma fényben pompában büszke önérzettel tárja ki az egész világ előtt a maga fejlődésének anyagi és szellemi kincseit.

Mi reformátusok különös megelegedéssel szemlélhetjük a magyar állam eme dicsekvését, mert a mi a nemzeti élet és népműveltség terén a fejlődést illeti; annak alapját mind ott találjuk megrakva a XVI-ik század elején, hol a reformációval a lelkiismereti és tudomány szabadság nagy eszméjéért kezdődik a küzdelem. A magyar református s általában protestáns egyház végig küzdötte nemcsak a nemzeti szabadság irtó csatáit; hanem a hol lábát letehetette, templomaival és iskoláival a magyar műveltséget szolgálta és szilárd akarásával, kitartó munkájával megvédte igen sokszor nemcsak a nemzeti nyelvet, hanem magát a polgári szabadságot is; mert a *vallásosság mellett, a nemzeti jelleg, a szabadság és felvilágosodás alkották mindenha teljes karakterét.*

Ezért mondja egy helyen boldog emlékü Révész Imrénk: *„Ne gondolja senki, hogy elődeink csupán és egyedül azért ragaszkodtak az iskolákhoz és autonómiához, mert féltek a klérustól, — épen nem, — hanem azért, mert szerették mindenkor vallásukat és a szabadságot.”*

Szeressük mi is vallásunkat és a szabadságot. És minthogy a szeretetnek külsőképen is meg kell nyilatkoznia, legyen ez a megnyilatkozás részünkről kitartó munka, szorgalom, lankadatlan tevékenység a kicsinyek nevelésében és a magunk tovább képzésében.

A református egyház, melynek védelmében papok, tanítók egykor annyit eltűrtek, elszenvettek; tudja azt, hogy a tovább fejlődés nagy munkájában e két tényezőnek kell ma is a teher oroslán részét vállain hordozni; s épen azért, mert tudja, módot is fog találni arra, hogy őket az anyagi szükség megölo gondjaitól megvédje, s mindkettőnek — a változott viszonyokhoz képest — biztosítsa ugy az egyházi, mint iskola-kormányzat mezején mindazon jogokat, melyek a maga körében mindegyik tényezőt méltán megilletik, szóval anyagi és erkölcsi elismerésben részesítse őket.

Ezen édes reménnyel, nemcsak hanem biztos tudattal lelkünkben indulunk a második ezerévének.

Elmerengünk a multak szenvedésein s még a fájdalmas visszaemlékezések ködében is dicsőségben látjuk ragyogni a tiszta erkölcsért és magyarságért

küzdő nagy alakokat; elpanaszkodunk a jelen fásasztó futkosási közt és keressük, kutatjuk a fejlődés, a megélhetés új eszközeit; aggódva nézünk a jövőbe s kérdezzük: mi vár még reánk?! . . . De merengésünk, panaszunk, aggodalmunk mind felolvadnak a bizalom éltető tüzeiben a mint megcsendül lelkünkben a költő édes szózata:

„Hisz ott keseregtünk siralomban é'vén
Mi is rabokként a Babylon vizénél;
S nekünk sem lehetett reményünk egyébben,
Mint a seregeknek erős Istenében.
Am a magyar vallás hű maradt magához,
Hű a szabadsághoz s a magyar hazához;
S Rákóczy, Boesky, Bethlen kardja éle,
Fényt hint a magyar nép szebb jövődjére.
És ma — megfogya bár, de törve nem. élünk;
S ezer év határán áll h'tünk, reményünk.
Múltadért a jövőt bizakodva várom,
Édes magyar hitem, szép magyar vallásom!”

(Szaboleska.)

Éljen a haza!

Iskolai értesítők.

4. *A csurgói, államilag segített ev. ref. főgymnasium (XXXII.) XIV. értesítője.* Közlő dr. Vida Károly igazgató.

Kezdi az ezredéves ünnepekkel, melyeket az intézet tartott. Kiemelni méltó a beszédek közül az igazgatóé és Begedy István belső-somogyi esperes megható imádsága és Verbay István igazgatótanács elnök szónoklata. Dísz-zászló felavatása is volt az iskolának. Ez alkalommal szintén az igazgató hatott röviden, velősen pompás szónoki beszédével. A kiállítás megtekintették 9 tanár vezetése mellett 103-an, a mi az egyházmegye nemes áldozatkészsége folytán is történhetett.

Az iskola ez évi történetében megemlíti az igazgató, hogy a felekezeti országos nyugdíjtörvény értelmében az intézeti előjáróság a belépés összegét befizetvén s a törvényszabta kivánásoknak megfelelően, az intézet tanárainak és családjainak jövője biztosítva van, sőt a fentartó testület fenkölt érzelmű humanizmusáról élénken tesz az tanubizonytságot, hogy egy régebben elhunyt tanár özvegye számára évi kegydíjat szavazott meg. Követésre és elismerésre érdemes cselekedet!

Az iskola új épületének ügye gyorsan halad előre s 1896. október végére az új épület tető alá kerül. A tanerők száma a hitoktatókon és melléktanárokon kívül 14, ennek oka aztán az, hogy néhány tanár sok órával van terhelve. Érdekes dolog, hogy az ifjúsági segítő egyesület anyagi jölléte annyira előrehaladt, hogy az iskola minden tanulója, vagyoni tekintet nélkül, részesülhet a könyvek ötdrésznyi értéke megtérítése mellett könyvszegélyezésben. Ez a körülmény az intézetben tanítató szulék helyzetén igen sokat segít. Egyébként is e segítő egyesület szervezete, működése és sikere nagyobb mértékben erdemel figyelmet. — Beiratkozott 308 tanuló, csurgói volt 71, somogymegyei 125; jeles volt 16, jó 50, elégséges 146, végkép bukott 33 növendék. Érettségit tett 21, jelesen 3, jól 5, egyszerűen 9 tanuló; hittudományi pályára szándékozik 2, tanárira 2. Ez iskola a legszebben fejlődő intézetek közt foglal helyet. Haladásának főtényezője derék igazgatóján és tanárkarán kívül a felsőbb hatóság finom érzeke.

5. *Az államilag segélyezett kisujsszállási ev. ref. főgymnasium értesítője az 1895—96-ik iskolai évről.* Közzéteszi dr. Pruzsinszky Pál, igazgatótanár.

Figyelemre méltó az iskola történetében az intézeti dísz-zászló költségeinek úgyszólván semmiből, pusztán

lelkesezés útján előteremtése és a zászló felavatásának ünnepe, a melyen a nádorhuszár-bandérium szereplése, továbbá az iskolai ünnepnek megyszerte nevezetessé tétele nagy mértékben mutatja, mennyire alkalmas egy életrevaló tanárkar a közönségben általános érdeklődést kelteni a középiskola ügye iránt s hathatósan bizonyítja azt, hogy ha a tanárkar és a társadalom karöltve cselekesznek, sok szépet és jót tudnak véghez vinni a közjó, illetőleg a tanügy javára. Az is kiemelni méltó dolog, hogy az ezredéves ünnepség alkalmával egy millenniumi ösztöndíj-alapot teremtettek 900 forintnyi összeggel. Ez a közönség és tanári testület is valóban megérdemli, hogy említett buzgósága szélesebb körben legyen ösmeretessé. A tanerők száma 14. A zenekar lelkesen működött. Az ifjak kardvívást is tanultak. Igen okosan, nem hogy talán a párbajozásban henczegjenek, hanem hogy a bátor és ügyes fellépés mellett egyszerűsmind testi ügyességre is szert tegyenek. A növendékek természetrajzi gyakorlatokkal is foglalkoztak. Bodnár Lajos tanár buzgó vezetése e téren megszívlelendő mintául szolgál más intézetbeli természetrajzi tanerőknek hasonló tevékenység kifejtésére. Kár, hogy a gyorsírást csak 25 tanuló tanulta. Az intézeti szertárak értéke a jelen évben 15,452 frtnyi összegre rugott. Általában ez év folyamán az intézet 10 czímen elsorolt szertára tetemesen gyarapodott. Az „Arany János“ önképzőkör derekas munkásságot fejtett ki; sajnos, hogy csupán egyetlen egy szabad előadást tartottak. De az különös, hogy ez az egyesület csak két lapot járattott! Volt ez iskolának 10 jeles, 35 jó előmenetelű növendéke. Végkép megbukott 10, a mi a 191, illetőleg 201 tanuló létszámhoz képest elenyésző csekélység. A magaviselet általában igen jó volt.

6. *A nagy-enyedi ev. ref. Bethlen-Kollegium 1895—6. tanévi értesítője.* Kiadta az igazgatóság.

Nagy Lajos rectorprofesszor évzáró beszédével kezdődik. Benne sok érdekes és tanulságos sőt komoly gondolkozásra valló gondolat található, de még sem olyan beszéd, a mely fiatalabb koru tanulók szívét és értelmét megragadhatná. A kollegium bevétele ez évben 331,282 frt volt, a mi kétségtelenül azt bizonyítja, hogy a nagy-enyedi Bethlen-kollegium a széles magyar haza egyik leggazdagabb iskolája. Volt az intézetnek 13 rendes, 3 helyettes, 1 rendkívüli, 5 rendes tanára. Szaktanító 5, ideiglenes köztanító 4, kisegítő tanító 2. Beh sokféle czim; ezt a sokféle titulust a régiség tisztelete mellett sem helyeselhetjük. A könyvtár igen szépen gyarapodott, valamint a többi szertár is. A tanuló ifjuság segítése igen nagy mértékben történt. Ennek pénzértéke 25,440 frt volt. Bár más intézetben is hasonlót lehetne tapasztalni! A magán tanítóságnak és szobafelügyeletnek külön rovatot szentel ez értesítő. A ifjusági-kör sok lapot járattott, nézetünk szerint olyat is, a mely nem odavaló s olyat nem, a mi oda való lett volna. Hát például az Egyetemes Philologiai Közlönyt mint a magyar irodalom és class. philologia egyetlen legtöbbit érő lapját, meg az Ethnographiát a népismeret fontos tényezőjét nem járathatta volna az ifjusági kör? A kollegium ifjainak száma a tanítóképzőintézeti növendékeket nem számítva 535 volt. A theologiai akadémiában 7 tanár működött a 4 éven összesen 20 czim alatt közölt előadással. A pályázatok, jutalmak, ösztöndíjak száma összesen 11-re rugott. A theologiai önképző-kör Kovács Ödön dr. theol. professzor halála egy éves fordulója alkalmából ama tanár emlékére sirjánál emlékünnepséget tartott, továbbá a kör „millenniumi alapítvány“ czímen 600 koronát tett le alapul szegény tanulók

jutalmazására. A theol. dalkar több nyilvános ünnepségen szerepelt. A theol. önszegélyző egyesület vagyona majdnem 2500 frtot tesz ki. A főgymnasiumi tanárkar 16 tagból állott az óraadókön kívül. Ez intézet temérdek jótéteményben részesítette a tanulókat. A magyar írásbeli dolgozatok leginkább igen szép tételekről szövegeket s ha némelyik a tanulóra nézve igen nehéz volt is, de meg kell adni, hogy Váró Ferencz tanár írásbeli dolgozatul adott anyagjai igen értelmes és fejlett ifjúságot tételeznek föl. A tanulók közül 22-en tanultak francia nyelvet, a vegyes dalkarban működött 63 tag, zenében gyakorolta magát 24 tanuló, gyorsírásban előhaladtak 34-en, a vivásban csak két ifju edzette testét. Nagy tevékenységet fejtett ki az önképzőkör Váró Ferencz tanár elnöklété alatt. Válogatott műsorról két irodalmi ünnepen működött közre a kör, melynek vezetése avatott tanférfit a vall. Önképzőköri gyakorlatot folytatott a VI. osztály is szavalással, irodalmi dolgozatokkal, szabad előadással, bírálatokkal, prózafordításokkal. Az irodalmi dolgozatok tételei megszívlelésre méltók és kitűzésre érdemesek. A tornatanulás is kitűnő sikerrel folyt. Gyakran rándultak ki az ifjak tanárok és lelkészek szakértő kalauzolása közben történelmi és régiségtani ismeretekkel gyarapítva az ifjak látókörét. Az ezredéves országos tornaversenyen az ifjak meglehetősen kitűntették magukat, kivált a szertornázáson szép testtartásukkal és fegyelmességükkel. A tanítóképző intézet négy osztályában 41 ifju tanult, kik közül a 4-dik év után 9-en tettek néptanítóképesítő vizsgálatot. Kántorképesítő vizsgálaton mentek át ketten. A gyakorló iskolában tanított 12 tanító összesen 177 gyermeket 7 osztályban. Az intézetben benlakás és köztartás nagy haszonnal nyer alkalmazást, a hol az ifjak kellő felügyeletben és élelmezésben s a mi fő igen olcsón részesülnek.

KÖZÉLETÜNK.

Erdőszádai missió és az iskolabál.

Egyházi közéletünk újabb alakulásában mindig növekvő fontosságot nyer az u. n. missio-ügy. De ha van sulya e kérdésnek valahol, úgy az ország keleti határain leginkább van, a hol a városokat kivéve, a falvakban itt-ott elszórva élő hitfeleink egyedüli képviselői a magyarságnak. Itt aztán hazafias feladattá magasztosul az egyházi missio. Kettős érdeklődéssel kell tehát figyelni minden mozgalomra, minden életjelre, mely e vidékről hangzik felénk s ha a nyilvánosság elé visszük ez eseményeket, a jóakaratu érdeklődés jótékonyan hathat, a mennyiben fokozhatja a buzgalmat és a munkakedvet azokban, a kik intézői e nemes missiónak.

De miként kell eljárni a missionáriusnak? Az újabb fel-fel hangzó panaszokat hallod, valóban meggondolandó, hogy helyes-e, ha az egyházak, egyházi célok érdekében tullesztik magukat a puritán kálvini elveken s mulatságokat vagy sorsjátékokat rendeznek? Hát bizony jobb volna, ha a magasztos elméletet követve lehetne célzott élni. De a gyakorlati élet azt mutatja, hogy nem csak szent igével él az ember s az egyházaknak is vannak anyagi szükségleteik, a szegényebbek meg épen rá vannak utalva a hivesek áldozatkésztségére. És a midőn a társadalom oly sok oldalról támadja az adakozók erszényeit, hogy igen sok esetben csak álszeméremből nem utasítják el a zörgetőket, vajjon nem helyesebb-é, ha csekély kézzel fogható karpótlást is nyújtunk a hozandó áldozatért s ez által megkönnyítjük azt, a midőn „jótékony célú” mulatságot,

esetleg kisebb sorsolást rendezünk. Ilyenkor önkéntes az adakozás és nagy, ilyenkor láthatunk „jó kedvű adakozókat” és pedig, a mint irva vagyom, az ilyeneket „szereti az Ur.” Gyakran tapasztalhatjuk, hogy a lelkészedés a fehér asztalnál, a pohár csengés között oly nemes és oly szép eredményt létesít, a melyet a zöld asztalnál elhangzó nagy szavak nem tudnak előidézni.

Hogy kilépjek az általánosságokból, a nagybányai egyházra hivatkozom. Évek óta szemlélem ennek szép anyagi emelkedését és látom, hogy bármily puritán szemmel nézve sem kifogásolhatnók a gyarapodásban követett eljárást. Az évenként rendeztetni szokott u. n. „ecclesia bál”-ok 3—4 száz forint tiszta jövedelmet hoznak. Ezeknek a példáján indulva rendezte a missionárius nagybányai lelkész a mult évben az első erdőszádai nyári mulatságot, az akkor létesített ref. iskola javára. Az eredmény meglepő volt. Négyszáz frtnál több lett a tiszta jövedelem.

F. hó 2-án folyt le a második e nemű mulatság. Ha az anyagi siker tekintetében kissé mögötte is maradt az elsőnek, annyival fölül multa azt erkölcsi siker tekintetében. A közönség oly fényes volt és a jó kedv oly páratlan, hogy szebb mulatságot nem egy könnyen lehetne rendezni. Az egész környék intelligenciája együtt volt az izléssel diszített tágas zárt helyiségben s kora délutántól késő hajnalig szólott a zene s a fiatalság fáradhatatlanul rakta a tánczot. Az első esti szünet alatt pedig a legkülönfélébb művelzetben volt alkalmunk részesülni. A kellemes meglepetések egész sorát nyújtotta a figyelmes rendezőség. A környékből összejött főúri családok fiatal sarjai némajátékot adtak elő, majd egy jól sikerült nyolczas menettel lejtettek a nézők látható nagy gyönyörűségére. Aztán egy eleven tollal írt humoros felolvasásban, majd ifj. Gerber Jenőnek művészi niveaun álló hegedű-sólójában gyönyörködtünk, befejezésül pedig néhány szép magyar nótát dalolt az ő kellemes csengésű hangján a Dégenfeld fiuk új nevelője, nemrég a Debreczeni collegiumi énekkar jeles tagja, Sáfrány Lajos.

A mulatság védnökei gr. Dégenfeld Sándor és neje Wesselényi bárónő, díszes környezetükkel együtt több órán át vettek részt a mulatság minden fázisában. Ott láthattuk a Dégenfeldeken kívül a gr. Teleky, br. Blomberg, br. Jósika és Péchy családok több tagját, jelenlétükkel tanúságot tette mennyire szívükön fekszik egyházunk s magyarságunk érdeke.

Az általános meglepedésnek, melylyel a jelen voltak távoztak, fő eszközlői az erdőszádai rendezők voltak, kik közül kiemelendőnek véljük Szabó Mihály ref. s lelkészt s grófi nevelőt és Szaitz Mihály tisztartót, utóbbit különösen azért, mivel rom. kath. létére, mint jó magyar ember oly buzgósággal viszi a kis leányegyház ügyeit, mint annak gondnoka, hogy méltán mutathatjuk be őt mintakép gyanánt arra nézve, hogy miként lehet és kell a hazafias szempontot magasabbra emelni a szűkkeblű felekezetieskedésnél.

(G. Gy.)

ADATOK

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez.

35. A dédai egyház története.

A főt. egyházkerület mult évi szeptember havában tartott közgyűlésének 404. sz. határozata értelmében van szerencsém a dédai ev. ref. egyház nevezetesebb eseményeit a következőkben adni:

A reformáció Dédában mindjárt a hitujítás kezdetén erős gyökeret vert. Templomuk körülbelül a XV. századból való, a mire nézve hiteles adataink ugyan nincsenek, de sokan még régebbinek tartják. A XV-ik század mellett szól annak góthikus építészeti modora, továbbá a különböző diszítések, melyek a falakon találattak. A templom eredetileg róm. kath. volt, a mit igazol annak belső berendezése és a szekrestyeajtó, melynek helye máig is látható. A templom 1882-ben renováltatott, most azonban újra javítást igényel.

Az anyakönyv, mely eleinte napló is volt, 1765-től kezdődik ily cím alatt:

„Diarium, mely anno 1765. szereztetett T. Munkássi Szaár János predikátor s Ns. Nzetes Andrassy László úr kurátorsága alatt a dédai Ns. szt. ecclezsia számára a végre, hogy megmutassa:

1-mo) az ecclezsianak magához, agenciához, colégiumokhoz és egyéb Isten dicsőségére tartozó dolgokhoz lejendő liberálítását,

2) a prédikátorokat, kurátorokat, egyháziakat

3) a kereszteltetteket, házassultakat, halottakat,

4) az ecclezsia javait,

5) a püspököket, széniorokat ettől az említett eszt.-től fogva

6) a lakosokat.“

1769-ben azonban valami ok miatt megszünt az anyakönyvvezetés, a mit igazol a következő feljegyzés:

„1769-ik esztendőben Tiszt. Gyepös Gergely úr léssen dédai Ns. ref. szent eklzsia lelki tanítójává, kinek kezében nem adatván — mely fájlatandó dolog — e diarium, vagy helyesebben matrikula semmit belé nem konszignálhata.“ Lengi Miklós 1771-ben ugyanabba a könyvbe, mely Gyepös Gergelynek kezébe nem jutott, folytatta az anyakönyvvezetést és azóta rendszeren van vezetve.

Figyelemre méltó körülmény, hogy 1853. január 1-től 1856. decz. 31-ig a zsidó szülöttek, házassultak és meghaltakról is itt vezették az adatokat egy külön, úgynevezett polgári anyakönyvbe.

A dédai ev. ref. lelkészek 1765-től a következő sorrendben következtek egymásután:

Munkássi Szaár János 1765—69. Gyepös Gergely 1769—71. Lengi Miklós 1771—75. Vásárhelyi Posztos Sámuel 1775—81. Jánki János 1781—91. Komáromi János 1791—94. Medgyessy László 1794—96. Ujlaki Gedeon 1796—99. Balogh János 1799—1800. Kömlei Mihály 1800—1802. Szabó Mihály 1802—1807. Székely János 1807—1810. Gyüre András 1810—13. Ujjhelyi Ferencz 1813—19. Matolcsy János 1819—21. Kurovsky József 1821—25. Ajtai Sámuel 1825—55. Nagy Sámuel h. lelkész 1855—57. Koncz Imre 1857—1890. Szarka Tamás h. lelkész 1890—92. Szabó Károly 1892—94. Ujlaky Béla h. lelkész 1894—95. Róthe Lajos h. lelkész 1895—96. Lánzy Béla 1896-tól.

Déda, 1896. márczius 9.

Róthe Lajos, h. lelkész.

36. A nagy-ecsed-i ev. ref. egyház történelmi adatai.

A jelenleg igénytelen ecsedi egyház igen fényes multtal dicsekedhetik, a melyből ma már csak egyes sugarak csillámlanak fel itt-ott megőrzött emlékekben.

A reformáció korában Ecsed várának urai a Báthoriak voltak, kik korán bevévén a megtisztított vallást, a várral szoros összeköttetésben levő város lakosai is reformátusokká lettek.

Valószínű, hogy miután a fejedelmi patronusok

a várban udvari papot tartottak, a városnak külön papja nem volt. Hasonlóan templomról sem kellett gondoskodniok.

A Báthoriak fejedelmi bőkezűséggel látták el papjaikat s az ő idejökben a környék leghíresebb szónokai s legtudományosabb lelkészei váltották itt fel egymást. Többek között Hodászi Lukács Debreczenből jött ecsedi papnak s mint ilyen választott meg püspöknek s aztán ment vissza újból Debreczenbe. Kivüle még előbb két elődét ért ily kitüntetés: Czeglédi Ferenczet, ki 1568-ban zempléni esperes (még akkor püspökök nem voltak a tiszáninnen) és sárospataki lelkész lett, Monai János pedig mint püspök halt meg Ecseden 1603-ban; egyik utóda Kovásznai Péter 1668—1673-ig erdélyi püspök. (Szmirnai Sz. Polikarpus.)

1629—1678-ig ecsedi egyházmegyéről is van említés téve. (Tóth S. Adalékok I. 25. 51. lap.)

Sajnálatra méltó, hogy a Báthoriak idejéből az egyházra vonatkozó adat levéltárainkban (egyházi és községi) nincs, pedig a bőkezű s Ecsedről atyailag gondoskodó fejedelmi patronusok rakták le alapját az egyház dus vagyonának, melytől később 1660. körül megfosztatott.

A Báthoriak kezéből Ecsed 1613-ban II. Mátyás királyra s aztán a Bethlenekre szállott.

A birtok átvételénél II. Mátyás által megerősített azon kívánság is „Hogy itt mind az helyben Ecseden s mind hozzája való városaiban, faluiban az libertas Religionis meg ne háboríttassék; Praedikátoroknak mint itt az helyben s mind egyebütt rendelt fizetések az mint eddigh ez utban is meghjárion.“ (II. Mátyás privilegiuma 1614-ből. Községi levéltárban.)

Iktari gróf Bethlen István adomány levele (végrendelet) 1634-ből meg van az egyház levéltárában hiteles másolatban. Ő a Báthoriak után legtöbbször gazdagítottta az ecsedi egyházat.

A Bethlenek rövid, de annál emlékezetesebb patronusságát a birtokkal együtt a Rákóczi család vette át 1648-ban.

Még ez évben is megvolt az egyház vagyona, mert az ekkor kelt Urbarium tanusága szerint (Gr. Károlyi okmánytár, kiadta Géresi K.) a város lakosai fejenként s évenként csak 65 dénárt fizettek a lelkésznek.

1660. vagy 1661-ben vesztette el az egyház összes birtokait, jövedelmeit, Báthori Zsófia és fia II. Rákóczi Ferencz erőszakossága folytán.

1669-ben már katolikus páter és mesterről van említés téve Ecseden, a vár átvétele alkalmával, midőn ide német őrség helyeztetett s a katolikus papról még 1703-ban is van emlékezet.

Szirmai, Szatmárvármegye fekvése cz. művében (II. 72. lap.) azt állítja, hogy Báthori Zsófia 1662-ben a ref. predikátort elűzte Ecsedről, de az általa említett vármegyei levéltárban e ténynek még eddig nyomára nem akadtam s ha ez megtörtént is, vagy előbb, vagy utóbb kellett megtörténni. Az egyház javadalmai elfoglalása is előbb történt 1662-ik évnél, mint egy alább közlendő adat bizonyítja.

Az 1662-ik évi pozsonyi országgyűlésen a protestánsok sérelmei között még csak a gyülekezet két faluja Báthor-városi tizedjövedelem s a matolcsi malmok szombati jövedelme elvétele szerepel, azonban az 1681. és 1687-iki országgyűlésen már a templom elfoglalása is felsorolatik. (Zsilinszky: A magy. országgyűlések vallásügyi tárgyalásai III. 232. 502. 558. lap.)

A templom később visszakerült, de az egyház jövedelmei örökre elvesztek, mert a Rákóczyak után

a gróf Károlyi család kezére jutott Ecsed s ezek idejében a város is elvesztvén az addigi adományokat, az egyház sem remélhette jövedelmei, jószágai visszanyerését.

Hogy a kath. főurak alatt is az egyház tagjai hitőkben szilárdul megmaradtak, sőt kath. plebánia sem volt itt létesíthető, az főleg annak tulajdonítható, hogy az ecsediek nem jobbágyok, hanem privilegiummal bíró polgárok voltak, e mellett a 18-ik század elején a vár leromboltatván, a birtokos főurak itt nem laktak s a város népe folytonos viszályban s teljes száz évig perben állván az uradalommal, a környéken sikerrel véghez vitt katholizálás itt meg sem kísértetett.

Elvesztvén az egyház bőkezű pátronusait, a város részeltette olykor segélyben. A régebbi időben (1658-tól 1800-ig) szoros megkülönböztetés nem volt város és egyház között; a város jegyzőkönyvében jegyeztettek fel az egyházra vonatkozó adatok is, a városi előljáróság számoltatta az egyházfiakat (mai néven gondnokok) több ízben a templom, torony tisztán a város költségén javíttatott.

De hadd beszéljenek magok az okiratok:

I. Comes Stephanus Bethlen de Iktár, Comitatum Hunyadiens. et Moramarosiens. Supremus ac Perpetuus Comes etc. Ez elmúlt napokban talált vala meg minket az Ekklesia közönségesen, az Dézmálás Idején való Cathedratitius Censusként relaxatioja felől, mellynek állapottjáról régi öreg Emberektől értekezvén, jelentették azt, hogy az Cathedratitius Censusként redimálását, akkor adták volt csak elsőben az Cassai Camaráról Instructióban, mikor az az hely, Császár Eő Felsege számára foglaltatott és Birattatott, de annak előtte az az Usus nem volt volna, hadgyuk azért mi is serio, mivel az Ekklesiának a' beli kérésére illendő Tekintünk lévén. Senki az kibocsátott Dézmásink közzül az ide tartozó Processusokban, akármely helyeken is, az Prédikátorokat a' Cathedratitius Censu depositiojára ne erőltesse, hanem kiki tartsa abbéli Annuentiánkhöz magát közzülök. Datum in Arce Echyied, die — augusti Anno Domini 1633. Comes S. Bethlen m. p.

Berey József,
ev. ref. lelkész.

(Folyt. köv.)

NEKROLOG.

MIKLOVICZ BÁLINT
1832—1896.

Ez évi jun. 15-én nagy temetés volt H.-M.-Vásárhelyen. Gyász'obogók lengtek a középületeken. Roppant sokaság kísérte az „Isten emberének koporsóját“ a lelkészlaktól a tágas új templomhoz, mely semmiképen be nem fogadhatta a halotti gyülekezetet. Ott volt, esperese vezetése alatt, a békés-bánati egyházmegye lelkészi kara csaknem teljes számban; ott a város külső s belső előljárósága és intelligenciája, megosztva mintegy a gyászba borult család fájdalmát. A halotti beszédet Garzó Gyula, a jeles egyházi szónok tartotta, magyarázván és alkalmazván Pál apostolnak az efézusi vénekhez intézett búcsúzó szavait (Csel. 20, 25—28) a nála megszokott ékesszólással. Majd a gyász-ének hangjai mellett kísértük a koszorúkkal borított koporsót az „Arany temetőbe“, oda, a hol a nagy alapító Kovács

* Iráshiba lehet Cathedratitius census helyett.

Ferencz áldott hamvai nyugosznak. A sírbolt előtt t. Györfi József s.-lelkész úr tartott megható imádságot, s aztán eltűnt előlünk a koporsó, mely Miklovicz Bálint földi részeit takarja

Kidőlt, s más vándor lép üres nyomára,
S az esti szellő játszva leng porára.

De hát csak ennyi volna? Korántsem! Az árnyak és hervadás hazájából átment abba a valóságos életbe, melyet Krisztus szerzett számára. A halálból átment az életre. Él alkotásaiban, nemes példaadásában, mindhaláláig tartott hűségében, minden őt ismerő és szerető lelkek hű emlékezetében.

Élet- és jellemrajza gyanánt szolgáljanak a következő sorok:

Miklovicz Bálint Szabolcsmegyében, Ujfejtőn született 1832. máj. 20-án. Atyja szegénysorsú ácsmester volt, de fiának taníttatása annyira a szívében feküdt, hogy az elemi iskolák után a rektorral a gymnasiumi tantárgyakban is oktattatta, s így midőn 1848. tavaszán Debreczenbe vitte gyermekét, ez a „novitius rhetorok“ között foglalt helyet. S ettől fogva maga tartotta fenn magát, csekély jutalomért tanítgatva, hogy maga is tanulhasson. „Mindig előny — mondja Michelet — az életet nélkülözéssel kezdeni.“ No hát neki kijutott ebből az előnyből! Vas-szorgalma, kitartása azonban legyőzte az akadályokat. Önképzését egy pillanatra sem hanyagolva, a legjobb tanulók közt foglalt helyet mindenkor. Valódi „sitis sacra“ volt az, mit a tudományok iránt érzett. Jutott ideje az iskolai dolgokon kívül a modern nyelvek tanulmányozására is. Theologiai éveit végezve, esküdt deák, köztanító, majd széniorra lett, s mint privat oktató oly hirre tett szert, hogy a legelőbbkelő családok szinte vetekedtek, hogy őt nyerjék meg gyermekeik mellé. Naponta 10 órát is tanítgatva, s jövedelmét megtakarítgatva, — szép összegecskét gyűjtött, melyből azonban megszorult társait mindig segélyezte, soha kamatot tőlük el nem fogadva. Szívélyessége, szorgalma, okossága miatt társai előtt nemcsak tekintélyben, hanem közszeretben is állott, s ez megmaradt iránta egész életében. A széniori szép jövedelmű hivatal bevégezése után 1861-ben külföldre indult, de előbb hazáját utazgatta be. Egyetemi semestereket Berlinben és Zürichben hallgatott, majd Közép-Európát beutazta, Angliába is átmenve, a nagy városokat, azok tudományos és művészeti kincseit alaposan tanulmányozva, avagy a természeti szépségeken merengve, másfélévi utazás után tért vissza Debreczenbe, hol az a szerencse érte, hogy a lelkész-képességi vizsgák kitűnő letétele után nagy földijének Révész Imrének lett a segédjévé. Áldott hatása van a valódi nagy embereknek a fogékony lelkekre. Miklovicz nem szolgálai utánozója volt Mentorának, hanem annak szellemébe élte be magát. Benne látta megvalósulni azt a puritán jellemet, mely az igazság iránti rendületlen hűségben, mérsékletben, feddhetetlenségben, a Krisztus ügye iránti lelkes buzgalomban áll. Az életnek és keresztyénségnek ezt a nemes felfogását, melyet Révész Imrénél láttunk, — feltaláljuk ő nála is.

1864-ben a h.-k.-szent-imrei egyház hívta meg lelkészül; de ugyanazon évben már a h.-m.-vásárhelyi nagy egyház választja meg, hol aztán holtáig folytatta hivatalát. 1871-ben az egyházi elnökség sora reá került, a mit 25 évig viselt. Nem kis feladat ily nagy egyház ügyeit vezetni, a sokszor divergens törekvéseket egy célra egyesíteni. Az ő idejére esik amaz erős rázkódás, mely átzúgott egyházainkon. A régi patriarchalis viszonyok nem feleltek meg a jelen sürgős követelményeinek.

Élni, vagy eltiportatni: e kettő közt volt a választás. Roppant erőfeszítés kellett hozzá, hogy az egyház az új idők követelményeinek megfeleljen. De mindez sikerült s bár nem mindent egymaga létesített: de mindenben a leglelküimeretesebb munkásságot fejtette ki. Temérdek iskola épült, a gymnasium primitív helyzetéből felemelkedett; egyházi alapok jöttek létre, jótékony egyletek alakultak, a belmissiói működés vette kezdetét . . . mindezekben nagyrésze volt az ő buzgalmának. Lelkipásztori szelidsége és szeretetteljes bánásmódjával temérdek esetben sikerült neki az ellenkezést kiegyenlíteni, a felzúdult kedélyeket lecsillapítani, a békességet terjeszteni, a romlottakat javítani. „Ha én velem valaha így beszéltek volna — mondá egyszer neki egy vásott ficzkó — nem jutottam volna idáig.“ Mint ígéhirdető, egyike volt a legjobbakkal. Predikációi világosak, kerekdedek, logikus menetűek voltak s az Irás zseniális alkalmazásában tűntek ki. Mindig örömmel hirdette az Igét. Külföldi útjában, Turinban a magyar emigrációnak predikált. Ezelőtt 9 évvel Tátrafüreden ő tartotta az első ref. istenítiszteletet. Emilia leánya végezte a kántor-organistai teendőket. Mikor a Krisztus országáért, az emberiség üdvéért emelte fel szavát az Isten házában, egészen átszellemült maga is. Hajlott termete kiegyenesedett, szelid kék szeméből a lelkesedés tüze lobogott; hangja zúgott, mint mély szavú harang, s a hallgatónak az jutott eszébe: hogy így beszéltek egykor az apostolok s a reformátorok. Utolsó nyilvános szónoklatát ez évi áldozócsütörtökön tartotta, az egyház diszközyűlésén, midőn az egyház nagy jöltevéinek: *Kovács Ferencz és nejének* életnagyságú arcképeit leplezték le. Beszéde végén elhaló hangon mondotta magáról az apostol szavaival: „*Én immár megáldoztatom . . .*“ 1878 óta a békés-bánati egyházmegye tanácsbírája, s kerületi képviselője volt. Az 1881-iki zsinaton is egyházmegyéjét képviselte. A tanácskozás termeiben is mindig nagy figyelemmel hallgatták, s az eszményt, a gyakorlati étellel összhangzásba hozó felfogására nagy súlyt fektettek. Mikor pedig a társas összejöveteleken megjelent — melyektől, noha maga volt a megtestesült mértékletesség, nem vonult félre — ő lett csakhamar a társaság központjává, s ha felszólalt, beszédében annyi elmésség és szelid humor nyilvánult, hogy mindenki őt szerette legjobban hallgatni.

Általában igen szerény, tudománykedvelő, tanult ember volt. Valódi Schöngelist. Ha valaha dolgozatai napvilágot látnak: ez nyereség lesz irodalmunkra.

1865-ben vette nőül *Papi Emiliát*, kivel a legszebb egyetértésben és boldogságban élt. Nyolcz gyermeke maradt, köztük három koránál fogva még az anyai oltalom alatt.

Több alapítványt tett egyházi, iskolai czélokra; megemlékezett ezekről végrendeletében is. Ezeket számba lehet venni; de nem azokat, melyekről csak ő, s legfeljebb őt megértő hű neje tudtak.

Már régóta betegeskedett. Haldoklása tartott éveket. Minden esztendőben felkeresett egy-két gyógyfürdőt, vagy üdülőhelyet. De tüdőbaja végre is leverte erejét. Egy nagy szenvedőre borult a szemfedél f. é. június 13-án.

Ave anima candida!

Cs. M.

KÜLÖNFÉLÉK.

— A Vályi János halálával üresen maradt egyházközségi főgondnoki szék betöltése érdekében való intézkedésre főt. püspök ur *f. évi szeptember 8-ik nap-*

jára egyházközségi gyűlést hívott össze. Ennek a gyűlésnek lesz feladata a szavazatok beadásának elrendelése, arra határidő kitűzése, intézkedés a szavazatok számbavétele iránt s egyuttal kitűzni az őszi rendes egyházközségi közgyűlés határidejét.

— A szatmári egyházmegyében az esperességre beadott szavazatokat Isaák Dezső egyházmegyei gondnoknál N.-Szekeresen e hó 15 én bontották fel, a mikor is kitűnt, hogy 69 érvényes szavazatból 51 szavazat *Biki Károly* györgyteleki lelkész s h. esperesre esett. Melegen üdvözljük a megválasztott esperes urat, kinek neve a közügyek harcosai s az egyházi irodalom munkásai között rég ismeretes. Az esperesi beiktató egyh. megyei gyűlést szeptember hó elejére tervezik.

— A dunántúli egyházközség püspökét *Antal Gábort* szept. 12-ik napján fogják hivatalába beiktatni. Az ünnepély iránt ugy egyházi mint világi körben nagy érdeklődés mutatkozik s képviselve lesznek a testvér egyházközségek is.

— Uj gymnasiumi vallástani kézikönyv. „*Szymbolika a gymnasium VI. osztálya számára*. Jutalmazott pályamű. Irta: Solyom Lajos. A tiszántúli ev. ref. egyházközség tulajdona. I. Kiadás. Ára 55 kr.“ Megjelent s kapható Debreczenben az ev. ref. főiskolában levő nőiskolai könyvkiadványok raktárában és minden könyvkereskedésben.

— Főiskolánk tanítóképző intézetében az 1896/7. iskolai évre a beírás szeptember hó 13—16. napjain történik, a javító- és pótvizsgálatok pedig szept. 14—15. napjain tartatnak. Felvétel végett minden tanuló az igazgatóságnál jelentkezik s életkorát keresztlevéllel, épségét orvosi bizonyítvánnyal, tanulásban való előmenetelét iskolai bizonyítvánnyal tartozik igazolni.

— Készséggel adunk helyet a következő értesítésnek: Csak nem rég referáltam arról, hogy egyházzal egy szépen elkészített és ünnepélyesen felavatott orgonát adott át a közhasználatnak e hó 2-án; most ezzel összeköttetésben arról adok hírt, hogy domohidai lakos t. Veress Ferencz ur, ki semmi érdeklődésben nincs egyházzal vagy annak bármely tagjával, pusztán felkérésre s azon jó viszonyra hivatkozással, melyben ő vele Szentmiklóson lelkészkedésem idejében állottam, mely egyháznak ő ma is bőkezű Maccenása s nekem azon időből szép emlékü s nagyrabecsült hitsorsosom, ez orgona költségeinek fedezése céljából 60 (hatvan) koronát juttatott kezeim közé. Mig ily fiai vannak, magyar Sionunknak, hadd vivják annak várát és kőfalait a világiasság s vallási közönyösség nyilal némelyek részéről: nem vehetnek azokon a pokol kapui sem győzelmet . . . Az egyház tagjainak az enyémhez kapcsolts hálás köszönetén kívül jutalmazza meg a *jókedvű adakozót* — kiről irva van, hogy *szereti az Isten*, az a felemelő érzés, mely az ily nemes tettek elkövetésekor születik az emberi kebelben! Tartsa meg őt az Isten még soká azon egyházak támogatására, melyek már több ízben érezték adakozó szívének melegségét! Teljes tisztelettel vagyok Nyír-Meggyes, 1896. aug. 19. Tukacs Lajos, ev. ref. lelkész.

— Átveszszük s ezzel figyelmébe ajánljuk a tanítással foglalkozóknak a „Néptanító Lapja“ 34-ik számának *Szovakság* című közleményéből a következőket: „Okozza a pillanatnyi szovakságot (mikor a már különben megtanult leckét a tanuló nem tudja felmondani, nem tud felelni. szerk.) a rossz tanítási módszer, midőn a tanító a tárgyat nem fűzi a tanuló természetes ismeretköréhez, sok időt fordít a tanítási anyag közlésére és

keveset a megszilárdítására, sokat tanít és keveset gyakoroltat; okozza továbbá a tanítási anyag elágazása szakok szerint és nem ismeretkörök szerint, úgy hogy az egyik szaktárgy a másikat keresztüljárja és azt a mozgató erőt, mely az agyból a beszéd szervezetre hat, pillanatnyilag megbénítja. Igaz az is, hogy a tanító ur túlságos szigorú, elvből elfogadott rémítő, haragos nézése is okozza a pillanatnyi szövaktságot. Elhárítja e jelenséget általában a tanító bizalomkeltő, kellemesen csengő beszéde, mely a szív hurjait megpengeti; az elemi iskolában az összes tantárgyak olybá vétele, mintha egy szerves egész képezne és nem, hogy ott a második osztályu tanulórol így nyilatkozzék a tanító az atya előtt: „Az ön fia bizony nagyon gyenge a nyelvtanban”. Elhárítja ezen szánalmas állapotot a tanítási módszerek egyszerűsítése, miáltal a tanuló szelleme ébren tartatik, úgy hogy — tudományos kitételrel élve — a psychomechanismus, mely a viszonyt a tanítási anyag felfogása és visszaadása közt szabályozza, akadálytalanul le fog folyni, és ezáltal eleje vétetik a pillanatnyi szövaktságnak.” Tessék a mondottakon gondolkozni, s azért hogy népiskolai közlönyben van mondva, megszívlelni azoknak is, kik feljebb tanítanak fi vagy leányiskolákban. Talán a növendékek egy része, kik különben már ebbe egészen beleérték magokat, nem lesz kénytelen az elégtelen osztályjegyzékért azzal menteni ki magát, hogy „belezavarodtam” s a tanító sem nyugszik meg abban hogy „belezavarodtál mert — úgy se tudtad!”

— **Lelkészcseréltetés.** Mint magánuton értesülünk, a szalacsi népes egyház a multkori lelkeszcseréltési fiaskó után e hó 16-án megejtette a választást, a mikor margitai lelkes Nagy Imre nyerte meg a többség bizalmát.

— **Kérelem.** Köztudomásu részint a napi lapok, részint az általunk kibocsátott gyűjtő ívek folytán azon megrendítő csapás, mely a k.-n.-révi ev. ref. missziói egyházat f. évi május 29-én érte, midőn a kiűtött tüzvész miatt 37 ev. ref. vallásu család alig pár óra alatt hajlékát, mindenét vesztette. Folyó hó 6-ik és 7-dik napjain újabb csapások sújtottak bennünket. Első nap óriási orkán viharzott át felettünk, a tűz után újból épített házak közül 16-ot annyira megrongált, hogy azok helyreállítása, — természetesen könyöradományokból — több száz forintot vesz igénybe; de ezeken kívül is házaikban, szántóföldünkön kiszámíthatlan károkat okozott. Második nap pedig olyan jégvihar jött határunkra, hogy a *ludtojásnál is sokkal nagyobb jégdarabok* — úgy szólva — teljesen megsemmisítették termésünket s különösen a tengerit, melyből, a hol a vihar átvonult, legtöbb helyen arasznyi magasságu kóro maradt csupán, holott az itteni lakosságnak ez képezne legfőbb táplálékát. A lakóházak a tüvész után néhány kivétellel fel vannak építve, de a lakosság e miatt oly nagy mértékben eladósodott, hogy évek mulva is aligha lesz képes azt kiheverni. Most pedig, midőn ismét újabb veszteségeket szenvedett, éhínségnek van kitéve: egyedül a könyörületes szivektől várhat szabadulást. Az általunk kibocsátott gyűjtő ívekre az ev. ref. egyházaktól 95 frtot, összesen pedig 350 frt kegyadományt kaptunk. A részletes kimutatást későbbre tartva fenn, a jelzett összegért az ev. ref. egyháztagok hálás köszönetét fejezem ki s azon reményben, hogy ez nem „hangzik el, mint kiáltó szó a pusztában,” tiszteletteljes bizalommal kérem az egyházak nagytiszteletű és tekintetes előljáróit, hogy tekintettel híveink igazán nagy szegénységére, mely a háromszoros csapás után még nagyobb, alig elviselhető teherrel nehezedik reánk, könyöradományait

legkésőbb e hó végéig méltóztassanak hozzám eljuttatni, hogy a végleges elszámolást a jövő hó elején nyilvánosan is megtehessek! Kiváló tiszteletem mellett vagyok K.-N.-Rév. 1896. aug. 12. Karácsony Imre ev. ref. missziói körlelkész.

— **„Az 1848—49-iki Magyar Szabadságharcz Története”** czimű munkából most jelent meg a 63-ik füzet, melyben Gracza György a tavaszi hadjárat kapcsán az első magyar érdemjelek kiosztását s a márczius 5-iki szolnoki csatát mondja el számos új adat fölhasználásával. Főkép a szolnoki csatának a leírása oly élénk olyan megkapó, hogy lehetetlen megilletődés nélkül olvasnunk azt. A szerző különben most már erős lép-tekkel halad a nagyszabású munka bejezéséhez. A füzet képei ezek: Berzenczy László. A debreczeni ref. főisko a. — A debreczeni országgyűlés helye. — Mednyánszky Sándor honvédezeres. — Falragasz 1849-ből. — Gr. Károlyi György. — Részlet az issaszeghi ütközetből. — Haynau 1852-ben.

— **Halálozás.** A n.-enyedi Bethlen-főiskolának ujra halottja van. *Makkai Domokos* főgymnasiumi tanár életének 57-ik, második házasságának 17-ik, tanári működésének 27-ik évében f. hó 16-ikán este 7/4 7 órakor szívszélhűdés következtében váratlanul elhunyt. Temetése aug. 18-én ment végbe. Ugy a család mint a főiskolai előljáróság gyászjelentést adott ki haláláról. Béke és nyugalom alvó poraira, kegyelet és áldás nemes emléken!

TARTALOM-JEGYZÉK: Nemzeti eszme és protestantizmus. Bacsoni L. — Pectus est quod theo ogum facit. Tinta-hal. — Tanügy: Az ev. reform. egyház és iskolák hazafias szolgálatai az ezereves Magyar hazában. Sinka Lajos. — Iskolai értesítők. — Közéletünk: Erdőszádai misszió és az iskolából. G. Gy. — Adatok a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében levő egyházak történetéhez: 35. A dedai egyház története. Róthe Lajos. — 36. A nagy-csedli ev. ref. egyház történelmi adatai. Berey József. — Nekrológ: Mikovicz Bálint. Cs. M. — Különfélék. — Pályázatok.

Felelős szerkesztő és laptulajdonos:

Dr. BACSONI LAJOS.

Pályázati hirdetés.

A *debreczeni ev. ref. egyház* pályázatot hirdet a Miklós-utczai tanítónői állomásra.

Fizetés: 1. alapfizetés 400 frt; 2. ötödéves korpótlék 50 frt öt izben az egyház ingyeniskoláztatási pénztárából évnegyedes részletekben előre fizetve. Debreczen sz. kir. várostól lakás természetben vagy 120 frt lakpénz és 10 meter tűzifa beszállítva.

Kötelesség: I. és II-ik osztálybeli, rendkívüli esetekben több osztálybeli leányok tanítása a tiszántúli ev. ref. egyházkerület által megállapított tanterv szerint, úgy szintén a női kézimunkák tanítása is a III-ik és IV-ik osztályban.

Kérvényhez csatolandók: a) keresztlevél; b) lelkeszi bizonyítvány, hogy pályázó férjzett özvegy vagy hajadon-e? c) oklevél; d) időrendben esperesileg megerősített szolgálati bizonyítvány; e) legújabb keletű orvosi bizonyítvány;

f) az állam vagy más hitfelekezet tanítói- vagy tanítóképezdéiben nyert oklevél mellett a vallás- tanból és egyházi énekekből s ezek tanítási módszertanából valamelyik ev. ref. egyház- kerület tanítónót képesítő bizottságától nyert bizonyítvány.

A pályázati okmányok 1896. évi aug. hó 28-ik napján d. u. 6 óráig nagy. Némethy Lajos lelkész és iskolaszéki elnök urhoz adandók vagy küldendők be. Megválasztott az 1896. évi szeptember 1-ső napján állomását elfoglalni köteles.

Kelt a debreczeni ev. ref. egyház 1896. aug. 12-én tartott presbyteri gyűléséből.

Az egyháztanács.

Pályázat.

A debreczeni ev. ref. főgymnasiumban az 1896. 7. isk. évre egy helyettes tanári tanszékre hirdettetik pályázat, a melylyel a magyar és német nyelv tanítása van összekötve. Javadalmazása 800 frt s csak prot. vallású egyének pályázhatnak reá. A pályázók okmányaikkal felszerelt kérvényeket szept. 11-ig a tiszántuli ev. ref. egyházkerület püspöki hivatalához tartoznak beadni.

Debreczen, 1896. aug. 18.

KISS ÁRON,
püspök.

Pályázati hirdetmény.

A debreczeni ev. ref. egyház pályázatot hirdet a Debreczen—Csapó-kerti 1 fiukat és 1 leányokat oktató, tehát 2 tanítói állomásra. Fizetés: 1. alapfizetés 600 frt; 2. ötödéves korpótlék 60 frt hat izben, az egyház ingyen iskoláztatási pénztárából évnegyedes részletekben előre fizetve. Debreczensz. kir. várostól lakás az iskolaépületben és nős tanítónak 14¹/₂ méter, nőtlen tanítónak 10¹/₂ méter tűzifa, beszállítva.

Kötelesség ez idő szerint: 1-ső, II-ik, III-ik és IV-ik osztály tanítása a tiszántuli ev. ref. egyházkerület által megállapított tanterv szerint. Leányok tanítója csak nős lehet s a női kézi munkát neje külön díj nélkül tanítani köteles.

A kérvényhez csatolandók: a) keresztlevél; b) oklevél; c) időrendben esperesileg megerősített szolgálati bizonyítvány; d) legújabb keletű orvosi bizonyítvány; e) az állam vagy más felekezet tanítóképezdéiben nyert oklevél mellett a vallás- tanból és egyházi éneklésből s ezek tanítási módszertanából valamelyik ev. ref. egyházkerület tanítóképesítő bizottságától nyert bizonyítvány.

A pályázati okmányok az 1896. évi aug. hó 28-ik napjának d. u. 6 óráig nagy. Némethy Lajos lelkész és iskolaszéki elnök úrhoz küldendők vagy adandók be. Megválasztott a f. évi szeptember 15-ik napján állomását elfoglalni köteles.

Kelt a debreczeni ev. ref. egyház 1896. aug. 12-én tartott presbyteri gyűléséből.

Az egyháztanács.

Pályázati hirdetmény.

A hajdu-nánási ev. ref. népiskolánál az V—VI. leányosztályok tanítónői állomása lemondás folytán megüresedvén, ezen állomásra f. évi augusztus hó 28-án lejáráó határidővel pályázat hirdettetik.

Pályázhatnak ev. ref. vallású okleveles tanítónők.

Megválasztott köteles az V—VI. leányosztályokban az egyházkerület által megállapított tanterv szerinti tananyagot, valamint a női kézimunkát tanítani s állomását folyó évi szept. hó 1-én elfoglalni.

Javadalom az első évben, mely próba- évnek tekintetik, 500 frt. Az első év leteltével — kellő eredmény felmutatása esetén — állandósíttatni fog megválasztott s ettől kezdve fizetése 600 forint lesz évenként, mely összeget egyházi pénztár évnegyedes részletekben előlegesen fizet ki.

Pályázók kellőleg felszerelt kérvényeiket a fentírt időig nt. Pákozdi Lajos lelkész s iskolaszéki elnök úrhoz adják be.

H.-Nánás, 1896. aug. 11.

2—2

Az egyházi elnökség.

Pályázat.

A békési ref. egyház egy lelkészi jellegű fitanítói állásra pályázatot hirdet.

Fizetése: 1. 500 frt készpénz az egyház pénztárából évnegyedenként előre kiszolgáltatva. 2. Lakbér fejében 125 frt.

Kötelességei: 1. Az V—VI. elemi osztályú gyermekek tanítása az egyházkerületi tanterv szerint; 2. Vallás- tanítás a gymnasiumban (heti 8 órán); 3. Kanoni órákon templomi szolgálat s a rendes lelkészek helyettesítése hivatalos távollétökben vagy legyőzhetlen akadályoztatásuk esetén.

Kérvények alulírt iskolaszéki elnökhöz aug. 30-ig küldendők.

Kecskeméti Ferencz,
lelkész.